

ПРИРОДНІ ОСНОВИ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ.

Серед понять філософської антропології Г.Сковороди одним із центральних є поняття "сродності", яке близьке за своїм змістом до традиційного філософського поняття "природа людини". Але ця наближеність включає і суттєву відмінність між ними, яка полягає в наступному. Якщо поняття природи людини виражає передусім те загальне, що повинне бути в тій чи іншій мірі притаманним всім людям (тобто людині як родовій істоті), то в понятті "сродності" Г.Сковороди акцент ставиться на протилежному: тих якостей, котрі властиві кожній людині на відміну від інших (тобто людині як індивіду). Ця відмінність і дає підстави для співставлення поняття "сродності" з поняттям індивідуальності людини, яке широко використовується в сучасній філософській і науковій літературі, про що й піде в подальшому мова.

Поняття індивідуальності людини достатньо широко вживається в психології, біології, мистецтвознавстві, а також в філософії. Воно зустрічається в роботах Канта, Гегеля, Фейєрбаха, Маркса і Енгельса, Дільтея, М. Вебера та інших філософів. В якості одного із важливіших, концептуальних понять воно виступає в неокантианстві, "філософії життя", екзистенціалізмі, філософській антропології, неофрейдизмі. Але ж не зважаючи на це, поняття індивідуальності і сьогодні залишається багатозначним.

Свідомо відволікаючись від частковостей в позиціях різних авторів і шкіл, можна визначити такі підходи до тлумачення поняття "індивідуальність людини" / людська індивідуальність" /:

- а/ індивідуальність – це окрема людина, тобто, індивід у всій цілісності його характеристик;
- б/ індивідуальність – це індивід, розглядуваний лише з боку якостей його особистості, тобто, особистість;
- в/ індивідуальність – це вищий щабель в розвитку індивіда як особистості;
- г/ індивідуальність – своєрідність, неповтор-

ність окремої людини. Із всіх перерахованих підходів, на наш погляд, найбільш адекватно висловлює природу і специфіку індивідуальності як феномена, притаманного людині, дозволяючи в той же час розмежувати поняття "індивід", "особистість" та "індивідуальність", - останній підхід. Тому, говорячи про індивідуальність, ми будемо мати на увазі цілісну неповторність індивідуальних якостей людини у всій їх повноті і багатомірності, тобто, її самобутність.

Важливе значення для розуміння природи людської індивідуальності, її формування і розвитку має виявлення джерел і детермінант. Виходячи з того незаперечного факту, що людина за своєю природою є біосоціальною / або соціоприродною / істотою, підставою зробити висновок про існування двох джерел її індивідуальності - природного та соціального. Органічно, і в той же час протирічно поєднуючись і взаємно діючи, зоквані джерела і створюють такий цінний феномен як неповторність, самобутність кожної людини.

Природним джерелом, основою індивідуальності являється біологічна своєрідність, яка в вирішальній мірі має природний, спадковий характер. Своєрідність природної організації кожного індивіда вкладається на генетичному рівні і експериментально доведена генетикою, нейрофізіологією, нейропсихологією і іншими науками. З цього приводу відомий генетик М.П.Дубінін відмічав: "Можно твердо сказати, что за всю прошлую и нынешнюю историю человечества не было и нет двух генетически идентичных людей. Каждый человек генетически уникален". /Дубинин Н.П., Шевченко Ю.Г. Некоторые вопросы биосоциальной природы человека. - М., 1976. С.24/.

Природна своєрідність індивіда охоплює всі без виключення його біологічні характеристики, включаючи особливості будови, зовнішній вигляд і т.ін. Все ж, найбільш суттєве значення для формування індивідуальності людини як інтегральної цілості, мають природжені особливості мозку та нервової системи індивіду, які слід вважати анатомофізіологічними за своєю природою. Ці виняткові для кожного індивіду генетичні особливості в їх неповторній сполучі зумовлюють не тільки винятковість його анатомії, фізіології, емоційних процесів і ін., а в значній мірі характерні виключно для нього способи сприйняття навколишнього світу, інших індивідів, самого себе. З цього витікає, що в тому або іншому ступені природні особливості індивіда впливають на формування і його якостей як особистості, зміст яких має соціальну природу. В цьому розумінні необхідно признати обґрунтованість відповідних ідей

і положень соціології і біоетики, не розділяючи притаманної їм абсолютизації біологічного начала в людині.

Конкретизація питань про характер і ступінь впливу генетичної виключності індивіда на утримання його самобутності приведуть до таких висновків :

1. Значення генетичних особливостей в розвитку людської індивідуальності неоднаково на різних етапах буття людини. Найбільше воно в ранньому, початковому періоді її життя. Цей факт підтверджується як багатьма психологічними і педагогічними даними, так і емпіричними спостереженнями. Освідомлення, врахування та послідовна реалізація його в педагогічній і виховній діяльності має надзвичайно велике і позитивне по своєму характеру значення для становлення індивіда, як особистості і індивідуальності. І навпаки, ігнорування або недооцінка даного факту безумовно приводить, з одного боку, до неефективності процесу освіти і виховання, а з другого - до насильств над індивідуальністю і в кінці кінців до її нівелювання, формування середньої особистості.

2. Роль генетичної виключності в формуванні і розвитку різних характеристик і якостей індивіда неоднакова. Згідно даним нейрофізіології та психології найбільш значна вона в формуванні "первичних способностей и элементарных психических функций" індивіда, які "генотипически обусловлены" /; /Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. Д. 1968. С. 116/.

В меншій мірі генетична детермінація проявляється по відношенню до більш складних психічних функцій індивіду та його особливих якостей, таких як інтелектуальні здібності, інтереси, моральність, світоглядні цінності і ін. За думкою деяких психологів, значення природжених особливостей по відношенню до цих якостей індивіду більш конкретно відбивається в тому, що "нейродинамические свойства влияют на темпы и направление образования личностных свойств человека" / Ананьев Б.Г. Указ. работа. - С. 107/.

Вияткові, в розглядуваному контексті, творчі здібності людини. За своєю природою вони відносяться до розряду вищих та найскладніших психічних функцій і особових якостей індивіду. Але ж не дивлячись на це, як доведено дослідженнями природи творчого процесу, названі здібності багато де з чому залежать від низинного рівня людської психіки - підсвідомості, з цього боку їх виятковість в значній мірі детермінована генетичними особливостями індивіду.